

- соціально-планетарно-космічної відповідальності за стан біосфери і ноосфери, за розвиток земної цивілізації як складової космопланетарного світу;
- підготовку до свідомої гармонізуючої діяльності на планеті.

Таким чином, навчально-виховний процес для молодого покоління необхідно будувати на принципах ноосферного виховання. Після вивчення освітніх компонентів, у першу чергу, природничого спрямування здобувачі вищої освіти цілком усвідомлюють вагомість та цінність вчення В.І. Вернадського про біосферу та ноосферу.

Список літератури:

1. Гриньова, М. В. (2017). Вчення про ноосферу В. І. Вернадського – основа сучасного природознавства. Імідж сучасного педагога, (3/1(172);48–54.
2. Панасенко Т. В. (2009). Упровадження ідей В. І. Вернадського в навчально-виховний процес викладання курсу «Біосферологія». Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки, (6); 68-71.
3. Коршук Т.П., Палагеча Р.М. Магнолії (*Magnolia L.*). ВПЦ «Київський університет», 2007. 208 с.
4. Стежинами заповідних парків Полтавщини. Екскурс в історію та сьогодення. / За ред. О. М. Байрак. – Полтава «Верстка», 2009. 164 с.

ПЛЕКАЄМО ЕКЗОТИЧНІ РОСЛИНИ В КОЛЕКЦІЇ ДЕНДРОФЛОРИ КРИВОРУДСЬКОГО ДЕНДРОПАРКУ

Бабарика В. Г.

КУ ПЗФ дендрологічний парк загальнодержавного значення
«Криворудський» Полтавської обласної ради

Зараз переживаємо складні часи, але ми повинні дбати про довкілля. Намагаємося зберегти і примножити цінну колекцію дендрофлори Криворудського дендропарку. Інтродуковані рослини за анотованим списком становлять 85% колекції. Саме вони найбільше цікавлять відвідувачів і надають їм естетичне задоволення. Ці рослини завезені з різних країн і континентів. У багатьох з них зовсім інші природні і кліматичні умови. Вирощувати екзотичні рослини досить складно. Поставили перед собою запитання. Досліджуємо. Які біоекологічні особливості вони мають? Чому так мало екзотичних рослин можна зустріти в екологічних об'єктах? Головне запитання – як екзоти почувають себе у наших кліматичних умовах та як виростити екзот?

Засновник і розбудовник Криворудського дендропарку Лопата Сергій Маркович неодноразово ставив перед собою такі завдання і виконував їх. Саме тому зростає вже 60 років *Magnolia Kobus*, яка офіційно визнана найпершою магнолією, посадженою на Полтавщині. Навіть науковці вважають це справжнім дивом. Кілька насінин магнолії надіслали Сергію Марковичу з Прибалтики. Нам відомо, що підсохше насіння магнолії дає схожість лише 5%. Одна магнолія виростає і зацвіла на 17 рік. Чому Сергій

Маркович вибрав саме магнолію кобус? Виявляється вона найбільш морозостійка. Квітування магнолії – це справжнє свято. На голому дереві великі білі запашні квіти. Люди ідуть і їдуть звідусіль, щоб помилуватися цією красою.

Працівникам парку пощастило зустрітися з куратором магнолій ботанічного саду ім. Академіка Фоміна Романом Миколайовичем Палагечою у Криворудському дендропарку восени 2021 року. Науковець познайомився з нашою мініколекцією дендрофлори. Вказав нам на помилки при вирощуванні магнолій, надав рекомендації по вирощуванню. А на весні 2022 року ми отримали від нього цінний дарунок – колекцію листопадних магнолій із 7 видів: *Magnolia obovata*, *Magnolia x soulangiana*, *Magnolia stellata* 'rosea', *Magnolia acuminata*, *Magnolia Virginiana*, *Magnolia biondii*, *Magnolia denudata*. Висадили за рекомендаціями науковців у великі ями заповнені кислим ґрунтом. Поливаємо, мульчуємо, підживлюємо, підкислюємо ґрунт. Всі саджанці прийнялися. Вже у перший рік дали значний приріст. Магнолія оберненояйцеподібна підросла на 42 см. Цього року всі магнолії дали річний приріст 30-50 см. Гарно себе почувають. Роман Миколайович пояснив нам, що Лопата С.М. дуже вдало посадив магнолію кобус. Вона захищена з півночі ялинами і ялицями. Не підмерзає. Ми скористалися його порадою і висадили молоді саджанці поруч. Цього року саджанці, подаровані Палагечою Р.М. дали гарний річний приріст. Будемо продовжувати їх доглядати, вивчати особливості їх вирощування.

Ми, звичайно, дуже любимо магнолії, але у колекції дендрофлори Криворудського парку є багато інших чудових екзотів. Екзоти є обов'язковою компонентою дендропарків. Вивчення екзотичних рослин із колекції Криворудського дендропарку дає можливість вирощувати їх в умовах нашого регіону та ділитися досвідом з паркобудівниками і аматорами. Вирощування кожної такої рослини – це ціла історія. Вони дуже вибагливі. Пересаджуємо по кілька разів, закутуємо на зиму, підживлюємо. Деякі тримаємо у контейнерах, поки підростуть. Є такі, що три рази пересадили. Але вони варті того. Радують нас прекрасним квітуванням, гарною формою, чудернадськими листками.

Розпочнемо з родича магнолії – ліріодендрона тюльпанового. Часто його називають тюльпановим деревом. У нашому парку зростає два екземпляри. Вони дуже гарні восени, бо вкриті жовтогарячим листям. Завезли їх завсім маленьким із Тростянецького дендропарку. Поливали щодня спочатку. Вони вирости і одне з них вже три роки квітує. Його чудирнацькі квіти заховалися за листям як продовження гілочок.

Наш дендропарк є штучним рослинним середовищем. Ми намагаємося щороку поповнювати колекцію дендрофлори і вивчаємо її біоекологічні властивості. Знаючи їх ми можемо вирощувати ті чи інші рослини. Екзотичні рослини це такі рослини, які не просто інтродуковані у нашому регіоні, а мають незвичну декоративність: листя, квіти, плоди, форму. Відвідувачі цікавляться такими рослинами. У парку розпочато створення «Музея живого дерева». Екскурсанти не можуть бачити весь цикл розвитку рослини, тому на

етикетках за допомогою QR-кода описана інформація про рослину. Доступна для всіх бажаючих.

Більше 10 років займаємося вирощуванням реліктової рослини – гінкго дволопатеве. У різних куточках парку зростає 12 особин. Наші дослідження показали, що дерева мають різний річний приріст і загальний вигляд. Останні екземпляри висаджені на вході до парку і почувають себе найкраще

Ми продовжуємо вирощувати голонасінні. Звичайно вони у нас ростуть гірше ніж у північних районах, але вони так потрібні парку. Звеселяють нас взимку, коли решта дерев скидає листя. Але основна їх роль в тому, що вони виділяють фітонциди, котрі здатні вбивати хвороботворні мікроорганізми. Багато у колекції голонасінних рослин є екзотичними: криптомерія японська, куннігамія ланцетовидна, кипарис болотяний, метасеквоя розсіченошишкова, сосна могильна. Кілька видів і сортів голонасінних рослин зростає на коніферетумі. Це невелика ділянка, на якій ростуть голонасінні різної форми. Ми регулярно поливаємо їх, мульчуємо. Відвідувачам дуже подобається ця ділянка. Вони завжди оглядають з подивом рослини різної форми і розмірів. Тут зростають тиси далекосхідний і ягідний, кілька видів ялівців, ялина гніздовидна і конічна, тсуга, ялиця, модрина та інші.

Кілька років намагаємося вирощувати субтропічні плодові рослини. Недалеко від нас знаходиться Хорольський ботанічний сад. Тут займаються вирощуванням плодових субтропічних культур. Науковці подарували нам саджанці своїх рослин: зизифусу звичайного, інжиру, хурми віргінської. Це дуже вибагливі рослини. Їх доводилося пересаджувати по кілька разів, закутувати на зиму, тримати у контейнерах. Але ця кропітка праця приносить свої плоди. Дуже цікаво квітує зизифус. Квіти містяться на листках. А наша хурма віргінська виявилася полігамною, кілька років дає плоди. Правда насіння у них немає тільки лусочки. Це тому, що хурма дводомна рослина. Ми навчилися розмножувати інжир живцями, а хурму насінням. Цього року поповнили колекцію субтропічних рослин. Висадили ще одну рослину азиміни трилопатевої та дві рослини мигдалю гіркого.

Дуже цікава рослина – ксантоцерас горобинолистий. Частіше його називають чекалкін горіх. Це візитна картка Устимівського дендропарку. Дуже рідко він зустрічається у колекціях екологічних об'єктів. У наш парк він завезений з Устимівки.

За останній час у парку з'явився церцис канадський. Поки він підростав, ніхто не звертав на нього уваги. І ось рано весною він вкрився рожевими квітами. Листя ще не було, а весь кущ як облитий. Він почав притягати всіх і став фото зоною.

А маклюра яблуконосна! Чудові плоди. Це пароподібне супліддя схоже на великі апельсини. Та постривайте, вони не їстівні, але вони лікувальні. З них роблять настоянки і лікують суглоби. Та нас цікавить їх декоративність.

На сьогодні дуже популярна павловнія. Це енергетичне дерево. Росте дуже швидко. Наша найстарша рослина дала максимальний приріст у 2020 році 210 см. Ця рослина у нас не є морозостійкою. Нам довелося її

пересадити у затишне місце, бо спочатку її наземна частина відмерзала. Весною відростала знову. У 2021 році висадили два саджанці морозостійкого сорту.

Ліани відіграють особливу роль у штучному біоценозі дендропарку. Часто вони виростають незалежно від садівників та розмножуються досить швидко захоплюючи стовбури дерев, загорожі і, навіть, споруди. Серед ліан є і дуже декоративні екземпляри. Ваблять своєю красою клематиси і кампсис укорінливий, а особливо гліцинія китайська.

Багато є у парку цікавих таксонів, які можна вважати екзотичними. Деякі з них відзначаються декоративністю листків. До них можна у першу чергу віднести брусонетію. Це родичка шовковиці. Ще її називають паперовою, бо з неї на батьківщині у Південно-Східній Азії вже 2000 років виготовляють високоякісний папір і тканину. Нас дуже зацікавили незвичайні листки брусонетії. Здається, що якийсь жартівник над ними попрацював.

Можна багато розповідати про цікавий і різноманітний світ екзотів Криворудського дендропарку. Багато гарних рослин росте у парку. Весною ви можете постояти під золотим дощем, милуватися цвітінням декоративних кущів: кількох видів і сортів вейгели, таволги, бузку, спіреї, яблуні Незведського і Роялті, гортензії, троянд. А як чудово квітує сосна чорна! Кожного року склад колекції поповнюється. Екзоти важлива частина колекції дендрофлори парку. Вони заставляють нас прикладати зусилля по їх вирощуванню і радіти їхньому прекрасному вигляду, цвітінню та іншим проявом декоративності. Ці рослини дуже вибагливі. У нас багато друзів паркобудівників і науковців. Вони часто нам роблять дарунки, бо довіряють нам, що будемо дбати про рослини.

У цей складний для України час парк став віддушиною для його відвідувачів. Ми зберігаємо і збагачуємо цінну колекцію дендрофлори для майбутніх поколінь. Особливо це актуально сьогодні, коли наші славні захисники боронять рідну землю, крок за кроком відбивають її у рашистів. Ми повинні берегти наше біорізноманіття, щоб лишити всі багатства прийдешнім поколінням. Треба садити дерева, бо вони живуть довше ніж люди.

Список літератури:

1. Байрак О.М., Самородов В.М. Парки Полтавщини. Полтава «Верстка», 2004. 274 с.
2. Байрак О.М., Бабарика В.Г., Бабарика П.М., Самородов В.М. Парк, посаджений з любов'ю. Полтава «Дивосвіт», 2016. 200 с.
3. Коршук Т.П., Палагеча Р.М. Магнолії (*Magnolia L.*). ВПЦ «Київський університет», 2007. 208 с.
4. Стежинами заповідних парків Полтавщини. Екскурс в історію та сьогодення. / За ред. О. М. Байрак. – Полтава «Верстка», 2009. 164 с.